

(Ge)broeders Lansink

**De geschiedenis (1938-1963)
van een Boekelose kuikenbroederij**

*Hendrik en Herman Lansink,
broers en kuikenbroeders.*

Op een asgrijze dag ...

De maand kan niet missen: december, 't was vlak voor Kerst. Maar of het nu 1954 of 1955 was? Twee jongens, Gerrit Lansink en Gerrit Lansink, neven, rennen op een grauwe, net niet miezerige namiddag op het boerenerf door de nog warme resten van meer dan duizend verbrande eierschalen en verkoold krantenpapier. De jongste die schreeuwend van de pret de as in wolkjes omhoog schopt, zal bij thuiskomst het lachen snel vergaan. Bij het zien van zijn smerige klompen en besmeurde broekspijpen bestookt zijn moeder hem met een bestraffende vraag die geen antwoord verlangt: "Smeertodn, wat har ie deur den askenpröttel hen te vosken?"

Een vraag die wél een antwoord verdient, is die naar de herkomst van de vele eierschalen, daar aan de Beckumerstraat 495 in Boekelo.

GEBOORTEGOLF: ZO'N 2000 KERSTKUIKENS IN ÉÉN DAG

Vlak voor het feest van de geboorte van Jezus was in de broederij van de broers Herman en Hendrik Lansink de eerste serie eieren van het nieuwe seizoen uitgekomen. In de grote Econoom machine hadden zo'n 2000 kuikens zich uit hun dop gevochten. Het nog stillige gepiep van de eerstgeboren kuikentjes ging in de loop van de dag over in een concert uit duizenden snaveltjes. Wie het geluid eenmaal heeft gehoord, vergeet dat nooit meer.

BIJ HET BEGIN BEGINNEN

Voordat we kunnen gaan broeden moeten we eieren hebben. Want op de vraag 'Wat was er eerder, het kuiken of het ei?' is het antwoord gauw gegeven: het ei. Of beter: het broedei. Om daar meer zicht op te krijgen, maken we een uitstapje naar de broedeierenfabriek. Welkom in het kippenhok van de pluimveevermeerderaar!

EEN HOK MET VEEL HENNEN EN WEINIG HANEN

Voor de productie van broedeieren heb je natuurlijk kippen nodig. In de jaren vijftig en begin zestig liepen er bij een pluimveevermeerderingsbedrijf in een kippenhok van gemiddelde grootte al gauw 200 à 250 kippen scharrelvrij rond. Zo boden de Lansinks met hokken aan Beckumerstraat 475 en Beckumerstraat 495 in de hoogtijdagen onderdak aan in totaal zo'n 2.000 kippen. Deze konden hun eieren kwijt in de tientallen één-kipslegnesten waarvan er in elk hok meestal wel een paar onbezet waren. Omdat een onbevuchte kip niet-vruchtdragende eieren legt, zijn ook hanen broednodig. Voor de mannelijke inbreng in een hok zorgden ongeveer 25 hanen, een verhouding van 1 haan op 10 kippen dus.

Een blok van 14 legnesten. Soms werd één legnest tegelijkertijd bezet door twee kippen.

HAANTJESGEDRAG

Een gezonde haan heeft dagelijks één of meer keren seks met alle kippen uit zijn toom. Daar moet meteen worden bijgezegd dat de geslachtsdaad niet zoveel voorstelt. De haan loopt met de vleugels omlaag een paar rondjes om de echtgenote heen, pakt haar in de nek, springt erop

(betreedt haar – *treadn* op z'n Twents) en zorgt dat de geslachtsdelen, de cloaca's, over elkaar wrijven. Nauwelijks een seconde later is het feest al voorbij en schudden hen en haan doodleuk de veren, alsof er niets is voorgevallen ...

Hanen hebben betrekkelijk grote kammen die gevoelig zijn voor vrieskou. In strenge winters was het in de onverwarmde kippenhokken daarom absoluut noodzakelijk dat de uitsteeksels op de hanenkoppen met vaseline werden ingewreven. Door deze antivriesbehandeling bleven de kammen intact, net als het aantal betredingen door de heren hanen.

Alle hanen van een erkende pluimveevermeerderaar droegen hun eigen nummer op een metalen label dat in een van de vleugels was geklonken.

RUST IN DE TENT

In het kippenhok is er per toom sprake van een pikorde. Voor het instellen van die orde moet er eerst gepikt worden. Dat onderlinge geruzie bij de kippen duurde soms zo lang en nam zulke bloederige vormen aan dat er maatregelen nodig waren.

Als ze de pik op je hebben ...

Wel heel rigoureuus was het snavelbranden. In een speciaal apparaatje werd het eindstukje van de snavels verwijderd, zó dat de kippen nog wel eten naar binnen konden halen, maar elkaar nauwelijks nog verwonden.

De kip vóór de ingreep ...

met deze elektrische snavelbrander (antiek model) ...

en ná de behandeling.

Minder ingrijpend was de kippenbril. Nee, niet om kippige kippen beter te laten zien, maar juist om hun het gezicht op de hokgenoten wat te benemen. Daardoor bleef het ongewenste gepik binnen de perken.

*Standaardbrillen uit de collectie van de kippenopticien.
Mevrouw hiernaast draagt een wat exclusiever model. Kippenbrillen worden bevestigd met een naaldje dat door de snavel gaat.*

Ook de hanen konden er wat van. Sommige agressieve dieren veroorzaakten met hun grote snavel en scherpe sporen nare verwondingen bij de bezoekers van het hok. Wie zonder dikke lange broek of zonder laarzen binnen kwam liep het risico van flink bloedende kuiten. Naar verluidt bestond er een middel tegen die agressie, een bolletje dat in de nek van de haan werd geïnjecteerd. Dit bolletje dat groeihormonen afgaf werd wel gebruikt om hanen sneller vet te mesten. Schijnbaar werden ze er ook rustiger van, zonder dat het de seksuele prestaties al te negatief beïnvloedde.

Weer andere pluimveehouders hadden hun eigen dier- en milieuvriendelijke oplossing om voor orde en rust in het hok te zorgen: gewoon wat rauwe brandnetels door het voer heen mengen.

Kippenringen die om de poten van de dieren gingen. Niet voor het kalm houden van het pluimvee, maar voor de gemoedsrust van de eigenaar die aan de hand van de kleuren de leeftijdsgroepen goed uit elkaar kon houden.

NIET ALTIJD KIPLEKKER

Bij de pluimveevermeerderingsbedrijven liepen dus honderden kippen in één ruimte bijeen. Besmettelijke ziekten konden hier grote schade aanrichten. Om dat te voorkomen was er sprake van extra gezondheidszorg.

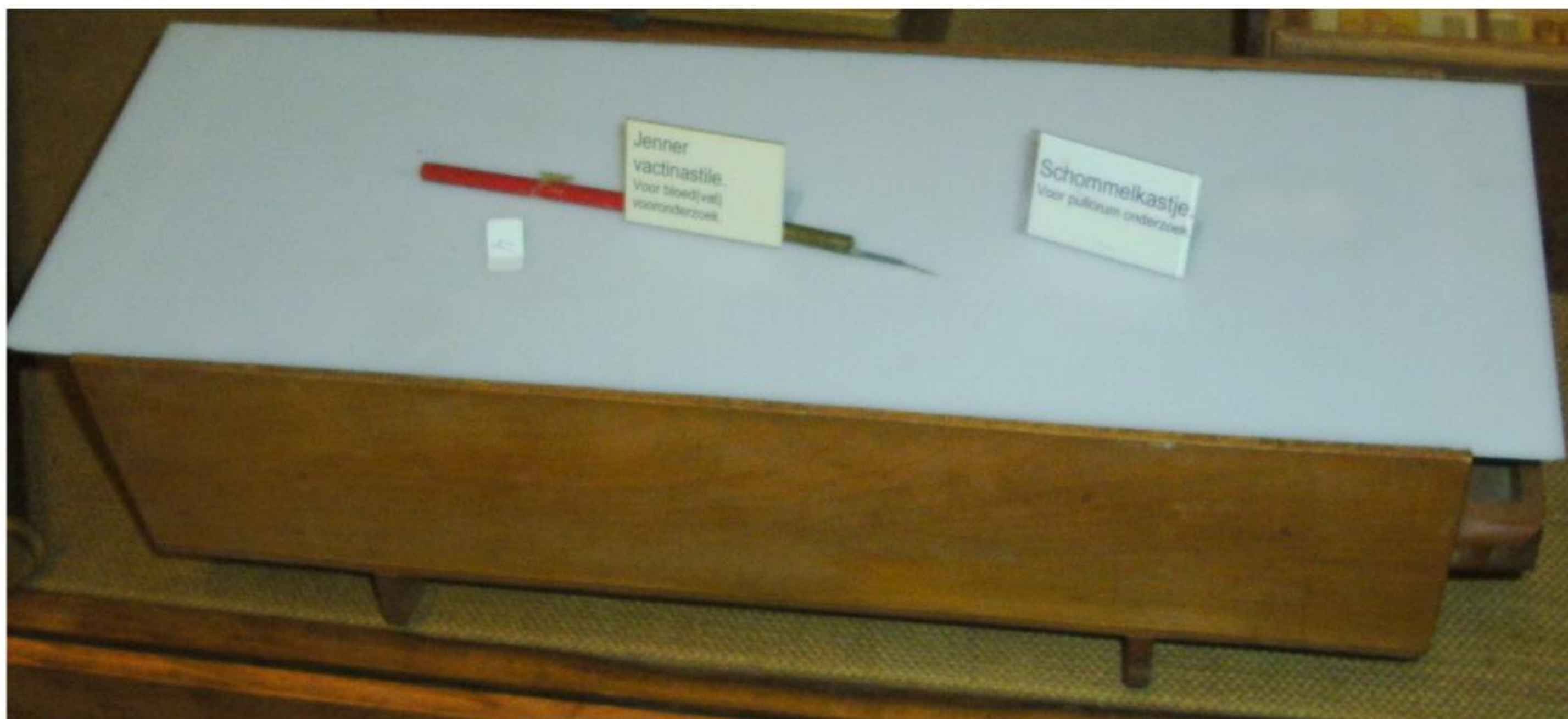
Voor de darmziekte coccidiose zijn vooral jonge kippen vatbaar. Met middelen toegevoegd aan het drinkwater wordt deze ziekte bestreden.

Een heel ander verhaal is pullorum, een kippenziekte die wordt overgebracht door een salmonella-bacterie. Zo'n zestig jaar geleden kwam pullorum nog geregeld voor, met ernstige gevolgen voor de pluimveestapel en dus de bedrijven. Om de ziekte uit te roeien werd verordonneerd dat alle legkippen van de pluimveevermeerders gecontroleerd moesten worden. De dierenarts nam daartoe met een soort meslepeltje uit de kam van elke kip een paar druppels bloed af. Op een schommelende lichtbak werd aan elk rondje bloed een druppel controlevloei-stof toegevoegd. Leverde dat een paarse vlek op, dan werd de kip pullorum-vrij verklaard. Bij lichtrode vlekken - pullorum! - zou er paniek zijn uitgebroken. Gelukkig was de ziekte eind jaren vijftig in Nederland nagenoeg uitgebannen.

Bij het pluimvee in Boekelo werden de controles verricht door de vermaarde dierendokter Lekkerkerker uit Haaksbergen, die met de klus al gauw twee dagen onder de pannen was. Om zich enigszins te beschermen tegen het stof in de hokken droeg de heer Lekkerkerker een gleufhoed. Man en hoed waren zo onafscheidelijk dat werd beweerd dat de dierendokter het hoofddeksel ook 's nachts in bed op hield.

Zo ongeveer, maar dan minder modieus.

En maar hopen dat de vlekken op dit glas na het schommelen van de lichtbak paars werden ...

Ook moet hier nog de vogelpest worden genoemd, een kippenziekte die het in zich heeft om via het H5N1-virus ook levensgevaarlijk te zijn voor mensen. In de barre elfstedenwinter van 1962-1963 bestond er nog geen vaccin tegen. De ziekte kon dan ook ongeremd toeslaan bij diverse pluimveevermeerderingsbedrijven, ook die in Boekelo.

Als ziekten geen kans kregen, als er rust in de hokken heerste en als de hanen goed hun best deden, dan werden per hok dagelijks zo'n 200 eieren gelegd. Broedeieren welteverstaan, denk daar niet te licht over ...

ZO TROTS ALS EEN BROEDEI

't Ergste dat je als ei in de jaren vijftig kon overkomen: midden in de nacht zonder beschermende kalkschaal worden geboren, als windei in de koude, stinkende mestbak geploft, voor altijd verloren. Nee, daarbij vergeleken hadden de 'normale' eieren die in het hooi of de houtkrullen van de legnesten werden gedeponereerd niks te klagen. Voor hen lag een carrière als consumptie-ei in het verschiet. Misschien in een lekkere omelet of gekookt bij het ontbijt, misschien zelfs als breed lachend spiegelei of vrolijk gekleurde paastraktatie. Mogelijkheden te over!

Maar als ei stel je pas echt wat voor wanneer je als broedei in het hooi of zaagsel wordt gelegd. Alleen jij hebt het in je om voor nieuw leven te zorgen, sterker nog, dat nieuwe leven zit al in je. Om dat verder te ontwikkelen krijg je een VIP-behandeling waar je als ei warm van wordt.

't Begint al bij de pluimveehouder die elk broedei van een soort keurmerk voorziet door er zijn bedrijfsnummer op te stempelen. Niet te hard drukken, anders moet het ei alsnog de braadpan in.

Brekwerend verpakt in speciale kisten gaan de broed-eieren naar hun beloofde land, het walhalla, de kuiken-

'Automatisering' anno 1960: zo stempel je in één keer je nummer op 30 eieren!

Per kist gingen 500 eieren richting broederij.

broederij. Bij de Lansinks werden ze ontvangen in de lekker koele vroegere woonkamer van de oude boerderij uit 1867, op zo'n 60 meter ten oosten van de nieuwe gebouwen uit 1938.

VER VOOR DE SLAG BIJ NIEUWPOORT ...

Voor de eerste broedmachines moeten we ver terug in de tijd, zo'n vijf eeuwen. De Egyptenaren hielden zich zo'n 3000 jaar voor Christus al bezig met het broeden zonder kip. In een goed afgesloten ton met een dikke isolerende wand hielden ze paardenmest (of kamelenmest?) vochtig, zodat deze ging broeien. De eieren op de mest kregen zo hun benodigde warmte. Het leverde kuikens op, maar bedroevend weinig in vergelijking met de productie van een broedende kloek. Trouwens, ook de allermooiste machines met computersturing en wat al niet meer verliezen 't nog steeds van moeder natuur, of beter gezegd, van ma kip. Zij scoort al eeuwenlang het hoogste percentage succesvol uitgebroede eieren. En van de droom om met geavanceerde technieken in minder dan 21 dagen kuikens uit het ei te krijgen (tijd is geld) is al helemaal niets terechtgekomen.

VAN PETROLEUM NAAR ELEKTRISCH, VAN 300 NAAR 30.000 EIENEN

Van je hobby je beroep maken, voor de broers Lansink werd die ontwikkeling waarheid. Met de aantekening dat de Tweede Wereldoorlog de plannen vijf jaar lang temperde. Al in 1938 waren Herman en Hendrik in de weer met broeden zonder dat er een kloek aan te pas kwam. Hun eerste broedmachine bood ruimte aan maximaal 90 eieren en werd verwarmd met behulp van petroleum. In die eerste jaren werden nagenoeg alle 'petroleumkuikens' toegevoegd aan de eigen pluimveestapel van de Lansinks. Na de oorlog zou dat snel veranderen. Onderstaand lijstje met nieuw aangeschafte elektrische machines maakt duidelijk dat de productiecapaciteit gestaag werd opgevoerd:

1946 - machine voor 300 eieren

1949 - machine voor 4000 eieren

1953 - machine (tweedehandsje) voor 8500 eieren

1955 - machine voor 8500 eieren

1959 - machine voor 10.000 eieren.

In amper tien jaar tijd een stijging van 300 naar 30.000 eieren! Eind jaren vijftig, begin jaren zestig leverde de Boekelose broederij met de eigen DKW bestelauto kuikens tot buiten de grenzen van

Twente. De eigen broedeierproductie bleek al gauw niet meer toereikend. Een tiental eierleveranciers

hielp eraan mee dat de broedmachines steeds goed gevuld waren. Zo betrokken de Lansinks onder meer veel broedmateriaal van Vosseveld (Hös-Bernhard) in Beckum en Koopmans in Fleringen. Ook hielpen broederijen, zoals Ter Mors (Heerschen-Gerhard) in Usselo en de

Lansinks, elkaar door onderling eieren door te schuiven, zodat de machines steeds met zo weinig mogelijk lege plekken draaiden. 'Steeds' betekent hier trouwens: tijdens het broed-

seizoen. De Nederlandse Staat bepaalde van wanneer tot wanneer gebroed mocht worden. In de jaren vijftig liep het seizoen in de regel van begin december tot begin mei. Tegenwoordig mag het hele jaar door gebroed worden. Daarmee is het probleem van de wildbroeders, die buiten het seizoen de machines draaiende hadden, ook uitgebannen. Net als sommige wiettelers nu, vielen de illegalen nogal eens door de mand door hun hoge stroomverbruik.

ALS OP EEN LUXE VAKANTIE

Binnen hooguit acht dagen na de leg verhuisden de eieren naar hun droomplek in een van de elektrische broedmachines, samen met duizenden soortgenoten. Het grote verwennen kon beginnen! Als op een 21-daagse strandvakantie met dag en nacht een heerlijk temperatuurtje (37,8 °C), steeds de ideale luchtvochtigheid (minder dan 50%), een grote waaier die zorgde dat je 't geen moment te warm kreeg en nooit een bui lagen de eieren daar, bestraald door de verwarmingselementen. Waar badgasten zichzelf moeten omkeren, daar wisselden de eieren 'vanzelf' regelmatig van positie, tussen de 3 en 12 keer per dag, een kwartslag heen en een kwartslag terug. Vroeger door mensenhand, later machinaal, service van de zaak!

Het was niet gebruikelijk om de broedmachine in één keer geheel te vullen. Vaak werden elke drie dagen nieuwe eieren ingelegd, zodat er ook om de drie dagen kuikens werden geboren. Dit spreidingsbeleid maakte het gemakkelijker om aan korte-termijn-vragen te voldoen.

Zo ongeveer zal de eerste broeder van de broers er hebben uitgezien.

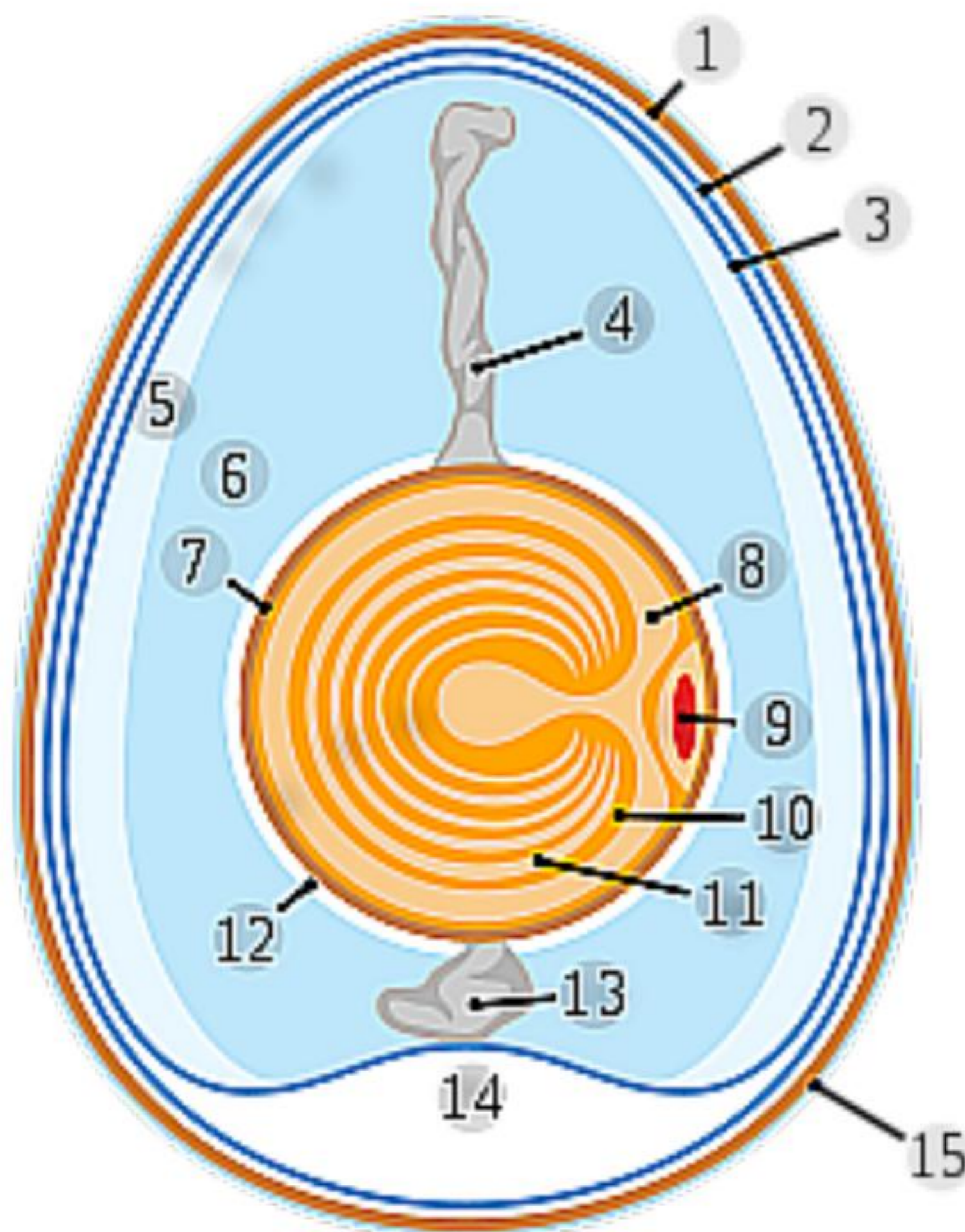

*Waar ze later mee werkten:
Econoom broedmachines met capaciteiten
van 4.000 tot 10.000 broedeieren.*

HEEN EN WEER, HEEN EN WEER ...

Het is al aangestipt, het keren van de eieren. Als het goed is, begint dat al snel nadat het ei is gelegd. Doorgewinterde leveranciers verzetten hun kisten met broedeieren regelmatig, door de positie een kwartslag te wijzigen, nu eens schuin omhoog naar links, dan weer schuin omhoog naar rechts. Deze voorbehandeling leidt tot betere uitkomstcijfers en daardoor (soms) een betere eierprijs.

Eenmaal in de machines moeten de eieren absoluut gekeerd worden. Wordt dit niet gedaan dan zal nog geen 10% van de eieren een kuiken opleveren. De eieren, met de punt naar beneden in de machine geplaatst, gaan in het ideale geval om de 2 uur een kwartslag heen of een kwartslag terug. In de tijd dat er nog geen automatische keerinrichtingen bestonden, werd er met behulp van een hendel op handkracht gekeerd. Sommige families werkten met een keerrooster, zodat iedereen wist wanneer hij of zij aan de beurt was, soms - hiep hiep hoera - in het holst van de nacht. Van de boerderij van de Lansinks, van het warme bed naar de broederij, was het zo'n 60 meter lopen. Wie dat midden in een vrieskoude decembernacht 'mocht' doen, heeft die tocht vast niet fluitend van plezier afgelegd.

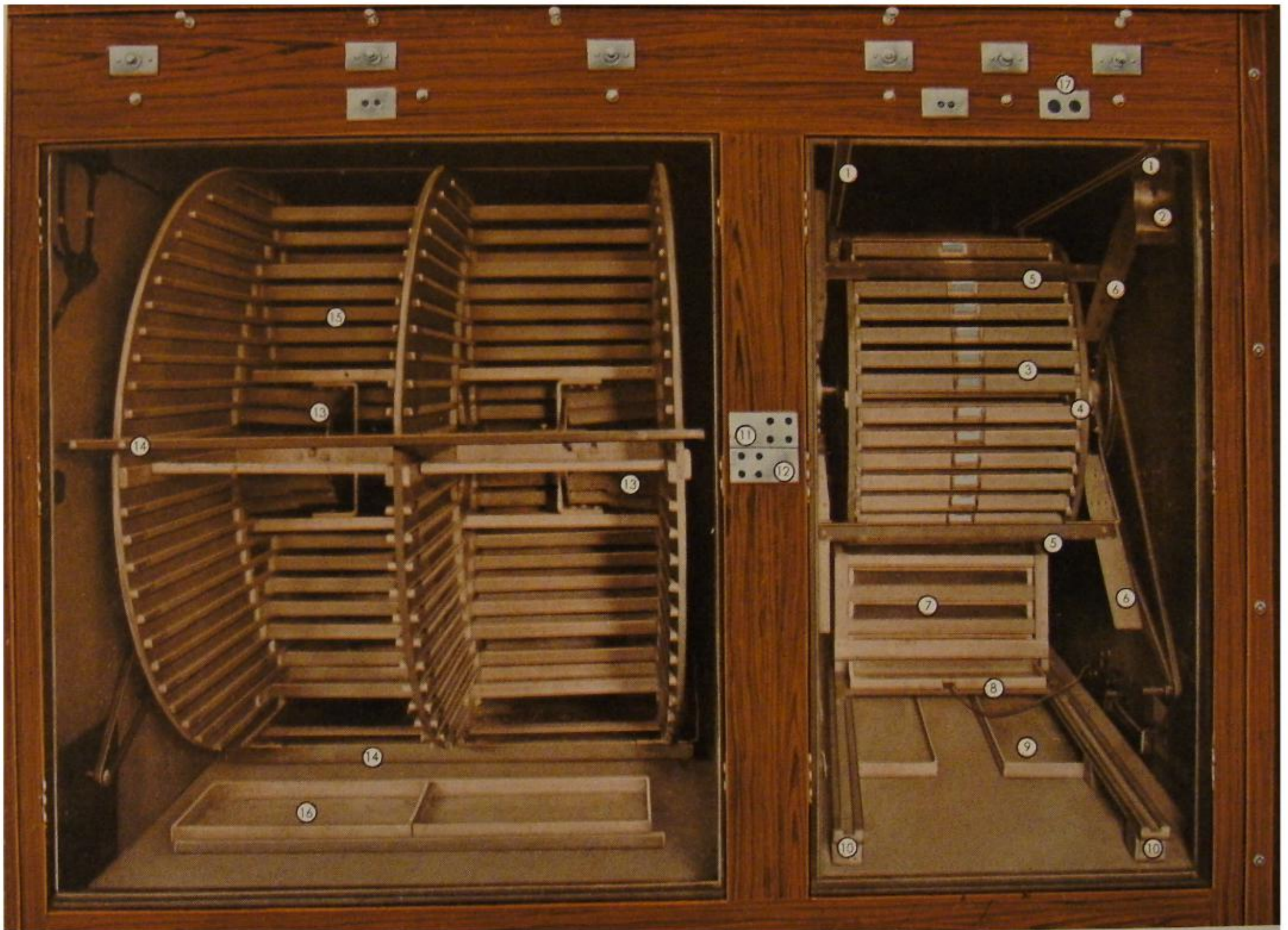

Kijk in 't ei

- 1 = kalkschaal
- 2 = schaalhuid
- 3 = binnenste schaalhuid
- 4 = hagelsnoer
- 5 = buitenste eiwit
- 6 = middelste eiwit
- 7 = dooiervlies
- 8 = eidooier
- 9 = kiemvlek
- 10 = donkergeel eidooier
- 11 = lichtgeel eidooier
- 12 = binnenste eiwit
- 13 = hagelsnoer
- 14 = luchtkamer
- 15 = cuticula (eihuidje)

WAAROM ZOVEEL KEER KEREN?

Het vruchtbeginsel in de dooier moet zich optimaal tot embryo en later tot kuiken kunnen ontwikkelen. Als het ei steeds in dezelfde positie zou blijven staan, dan wordt de lichte dooier te ver omhoog geduwd door het zwaardere eiwit. Het embryo krijgt dan minder ruimte om zich te ontwikkelen. Of nog erger, de dooier kleeft vast aan de schaal, waardoor de kans op een kuiken helemaal is verkeken. Door regelmatig te keren blijft de dooier beter in het hart van ei 'hangen', ook omdat de rek in het hagelsnoer op peil blijft. Dit hagelsnoer verbindt de dooier met beide punten van het ei.

WAAR HET ALLEMAAL GEBEURT

In deze Econoom broedmachine kunnen in de trommel links meer dan 10.000 eieren. De eierladen aan de voorzijde zijn hier uit de trommel gehaald. Om de trommel heen draait het schoepenrad dat met 4 slaglijsten voor de luchtcirculatie zorgt. In de bakjes eronder zit water om de luchtvochtigheid op peil te houden. Na 18 dagen broeden gaan de 'goede' eieren naar de rechterkant, in de laden van de kleine trommel. In de laden daaronder is ruimte voor de eieren die op punt van uitkomen staan.

ECONOOM BROEDMACHINES

Meubelfabriek Tijsseling in Nijkerk was niet eenkennig. Al in de jaren dertig maakte het bedrijf niet alleen tafels, stoelen en kasten, maar ook broedmachines, onder de merknaam Econoom. Waar in de eerste machines met moeite 180 eieren konden, daar kocht je zo'n dertig jaar later een Econoom met een capaciteit van meer dan 46.000 eieren.

Je bent meubelfabriek of je bent het niet, de broedmachines van Tijsseling onderscheidden zich door hun fraaie mahoniehouten bekasting. In menig groot binnenhuisinterieur zou een klassieke Econoom geen slecht figuur slaan.

Econoom broedmachines staan en stonden bekend om hun lange levensduur. Nog steeds doen her en der oude machines 'made in Nijkerk' hun werk zonder haperen. Misschien is die duurzaamheid wel mede de oorzaak geweest van de ondergang van het bedrijf Tijsseling, in 1979. Je kunt ook té goed zijn.

Een klassieker uit het repertoire van Tijsseling.

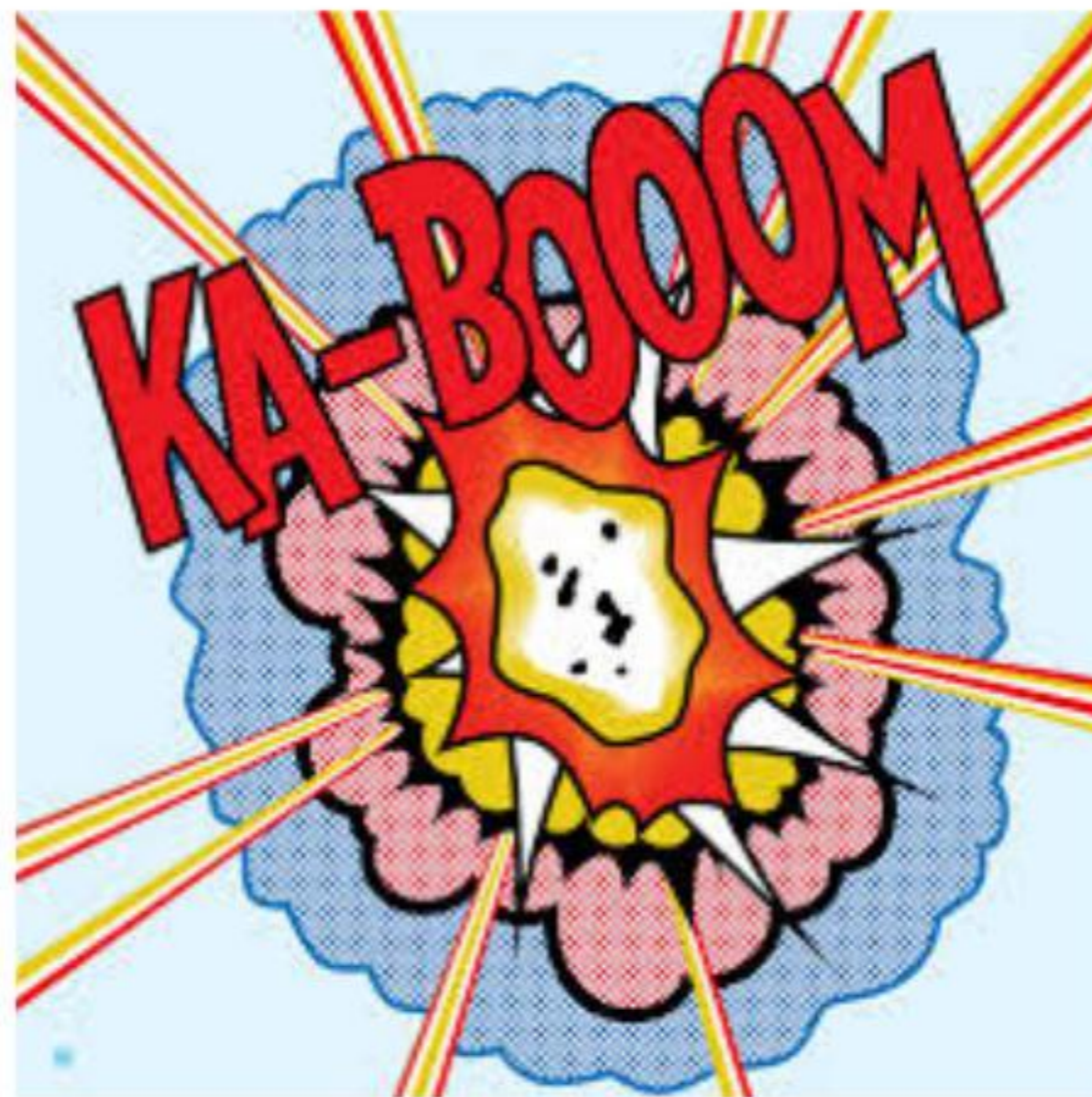
SCHOUWEN EN SCHEIDEN

Na 8 à 10 dagen broeden volgt de eerste schouw. Hierbij worden de vruchtdragende eieren gescheiden van de onbevuchte eieren door ze tegen het licht te houden. De eieren die het licht goed doorlaten zijn onbevucht (schier) en gaan niet door voor de volgende ronde. Na 18 dagen broeden is het tijd voor de tweede schouw. In de eieren met alleen de grote luchtzak bovenin als doorschijnend deel zit bijna zeker een embryo. Die worden nog 3 dagen bebroed voor ze uitkomen. Voor de andere, alsnog afgekeurde schiere eieren is het nu einde verhaal. Schouwen heet in het Twents ook wel *schieren*.

Ondanks hun verwarmingsgeschiedenis in de machine gingen de onbevuchte eieren van de eerste schouw naar mayonaissefabrieken, bakkerijen en ook naar ... nylonfabrieken. Bij de voedingsmiddelenbedrijven moest men wel goed uitkijken dat er geen 'vrucht pitjes' (afgestorven kiemen) in zaten.

Eieren met een vruchtbeginsel dat het niet gered had waren natuurlijk ongeschikt voor menselijke consumptie. Hoewel, er zijn zelfs landen waar een met zorg gekookt bebroed ei mét embryonaal kuikentje erin als culinair hoogstandje wordt beschouwd. Eet smakelijk!

Bij de Boekelose kuikenbroederij kon men zich gelukkig prijzen dat deze deel uitmaakte van een gemengd bedrijf. De varkens op de boerderij waren verzot op de schiere eieren van de tweede schouw.

HELP! BLINDGANGER!

Bij een heel klein percentage van de bebroede eieren ontstaat een embryo dat later toch in het ei afsterft. Geholpen door de warmte in de machine vindt er in het rottende ei gas- en bacterievorming plaats. Bij de schouw na 18 dagen komt er een hete lamp op zo'n ei te staan. Eens in de zoveel tijd was het bingo en ontplofte zo'n blindganger. Met een beetje pech moest de schouwer nieuwe, schone kleren aantrekken. En met een beetje geluk was de misselijkmakende stank in de schouwruimte na een dag weer verdwenen.

HEEL VEEL UITVALLERS

In de ideale wereld leveren 100 broedeieren ook 100 kuikens op. Hoe anders was en is de werkelijkheid. Bij de schouw slaagden in de regel maar zo'n 60% van de eieren. Waarom die lage score? Dat kwam onder andere doordat - toen en nu - niet alle aangeleverde broedeieren bevrucht waren. Ook schonk niet elke leverancier aandacht aan het keren van de eieren. Bovendien staat niet elk bevrucht ei garant voor een succesvolle uitkomst.

Nog even dit: wie mocht denken dat uit een ei met twee dooiers ook twee kuikens kunnen worden gebroed, komt bedrogen uit. Eeneiige tweelingen bestaan niet in de kippenwereld.

KOPJE BINNENBOORD HOUDEN!

In de Econoom broedmachines met ronde trommel draaide tijdens het broedproces een groot rad met 120 à 130 omwentelingen per minuut om de laden met eieren heen. Met vier slaglatten hield dit rad de luchtcirculatie en de warmteverdeling op peil.

Nu wilde het wel eens voorkomen dat er in de broedbakken een kuiken uit een ei kroop. En dan kon het gebeuren dat zo'n onschuldig wezentje door een meedogenloos voorbijrazende slaglat werd gegrepen. Ter geruststelling, heel vaak ging het wél goed.

MET BLIJDSCAP GEVEN WIJ KENNIS

De 'goede' eieren mochten na de schouw opnieuw de machine in, nu kregen ze een plaats in de uitkomstladen, zeg maar de kraamkamers. Na nog een soort lang ei-verwenweekend - met een iets lagere temperatuur (37,6 °C) en een wat hogere luchtvochtigheid (68 à 71%) - kwamen de eerste kuikens ter wereld. Zo'n 18 uur later was de geboortegolf nagenoeg weggeëbd, de wereld was duizenden kuikentjes rijker.

Voordat het piepjonge pluimvee in beschermende, tochtwerende kisten/dozen naar de klanten kon, ondergingen de diertjes nog een traumatische ervaring ...

Even bijkomen ... 't is hard werken om uit die schaal te komen.

ZO JONG EN DAN AL GESEKST

Zo snel mogelijk moest duidelijk zijn of een kuiken mannelijk of vrouwelijk was. Een leghennenbedrijf zat immers niet op hanen te wachten en bij een haantjesmesterij waren kippen niet gewenst. Veel van die gemeste hanen belandden in die tijd overigens in de horeca. In de jaren vijftig en zestig prijkte het gebraden halve haantje met frites en appelmoes op menig menu.

Vraag: Hoe zie je of een kuikentje hen of haan is? *Antwoord:* Dat zie je niet, althans niet zomaar met het blote oog. Waar bij mensen en bijvoorbeeld rundvee een uithangsel een vergissing onmogelijk maakt, daar is er een minimaal verschil tussen het geslachtsorgaan (de cloaca) van piepjonge haantjes en hennetjes. Het onderscheid, een mannelijk pukkeltje, kon worden geconstateerd door de professionele seksers, bij (on)zedelijke betasting van de kuikens. Een goede sekser haalde wel een score van 95% goed. Bij de Lansinks kwam het grootste deel van het seksewerk voor rekening van Stientje van 't Halt (Ter Mors, ingetrouwd op het Hof, bij 'n Plas (Wargerink)).

Je had ook mensen die met een zogenaamd sekse-apparaat werkten. Het elektrisch verlichte staafeinde (2,5 centimeter lang, 4 millimeter dik) van de kijker van dit toestel werd in de cloaca gestoken, waarna de 'sekser' kon vaststellen of het om een hennetje of om een haantje ging.

De meeste apparaatseksers werkten wel nauwkeuriger dan de handseksers, maar veel langzamer. De apparaten waren dan ook al gauw rijp voor het museum.

Zo'n klein kuiken en zo'n grote kijker.

NOG EEN PIJNLIJK MOMENT

Sommige kuikens wachtte meteen na het seksen nog een bezoekje, het leewieken. Aan één zijde werd daarbij het vleugelbeentje weggehaald, het gedeelte waaruit de grote slagpennen groeien. Deze ingreep voorkomt dat de volwassen kippen nog kunnen opvliegen. De rust in het kippenhok blijft zo beter bewaard, met mooiere legcijfers tot gevolg. Vooral de kuikens van de zenuwpezerige Leghorns waren vaak aan de beurt bij het leewieken.

Dit gebeurde met een elektrische gloeidraad, om nabloeden zo veel mogelijk te beperken. De ingreep, ook geregeld toegepast door watervogelhouders, staat tot op de dag van vandaag ter discussie: wel of geen dierenmishandeling. Op 1 januari 2018 is een algeheel verbod van kracht geworden.

Het vleugelsnijapparaat met de gloeidraad is met ingang van januari 2018 verboden.

AARDE, WATER OF VUUR?

Waar duizenden kuikens worden geboren, daar krijg je ook met de resten van duizenden eierdoppen te maken. Wat doe je daarmee? Bij sommige bedrijven werden de schalen platgetrapt en vervolgens begraven. Op de Veluwe gingen geregeld eierschalen de beek in, vort ermee!

In Boekelo was op de decemberdag in het hart van de jaren vijftig blijkbaar besloten om de schalen te verbranden, zo goed en kwaad als dat ging, met papier als aanmaakbrandstof.

'Is dat echt zo?'

1. Het maken van een kippenei duurt ruim 24 uur: het eiwit vergt 3 uur en de kalkschaal zo'n 21 uur.
2. Een kip heeft voor het uiteindelijke leggen van het ei hooguit een minuut nodig.
3. Waar een kip (kloek) 21 dagen moet broeden vóór de eieren uitkomen, moet een zwaan maar liefst 38 dagen zitten!
4. Na 10 dagen broeden zijn alle onderdelen van het kuiken al in miniformaat 'aangemaakt'.
5. Al vóór er een gaatje in de eierschaal is gepikt, kun je het piepen van het kuiken horen.
6. Een kuiken weegt bij de geboorte ongeveer 65% van het oorspronkelijke gewicht van het ei.
7. Nadat het kuiken uit het ei is gekropen, kan het binnen een halfuurtje op eigen pootjes staan.
8. Bij voldoende luchtvochtigheid hoeven kuikens de eerste 24 à 36 uur na hun geboorte niet te eten - ze teren nog op het voedsel uit de dooierzak.
9. Een haan staat buiten de pikorde in zijn toom kippen. Sociaal als mannen zijn, zal hij zelfs proberen de zwakste kip te beschermen.
10. In hokken waar het pluimvee dicht op elkaar zit (bio-industrie) gaan de hanen bij het 'treden' veel ruwer ('verkrachtend') met de hennen om.

Afleveringsformulier voor Kuikens 1960 N° 110902
 als bedoeld in art. 4 van de „Broedersijverordening 1959“ en art. 1 van de „Verordening op het houden van Pluimvee 1959“
 Niet geldig als afleveringsformulier

DUPLICAAT

Ondergetekende: H. H. Lansink Kuikenbroeder no. 8433
 te Boekelo 1960 te hebben afgeleverd aan:
 verklaart op 19 Febr
 naam: H. van Teyge
 straat en huisno.: Heere Haaksbergen stuks
 woonplaats: twee Honderd (in letters)

a. ongesex 1) hoenderkuikens en wel volgens
 b. gesex vrouwelijke 1) hoenderkuikens en wel volgens
mannelijke

onderstaande specificatie:

Ras	<u>WL</u>	<u>200</u> stuks
Kruising		(cijfers)
Ras		(cijfers)
Kruising		(cijfers)
Ras		(cijfers)
Kruising		(cijfers)

H. H. Lansink (handtekening)

¹⁾ Doorhalen wat niet van toepassing is.
DIT FORMULIER MAG NIET UIT DIT WORDEN.

Vermelding als bedoeld in art. 4, lid 2 onder a van de „Broedersijverordening 1959“ en art. 4, lid 2 van het „Reglement voor Kuikenbroeders 1959“.

Afleveringsformulier voor Kuikens 1960 N° 110923
 als bedoeld in art. 4 van de „Broedersijverordening 1959“ en art. 1 van de „Verordening op het houden van Pluimvee 1959“

Ondergetekende: H. H. Lansink Kuikenbroeder no. 8433
 te Boekelo 1960 te hebben afgeleverd aan:
 verklaart op 1 Maart
 naam: _____
 straat en huisno.: _____
 woonplaats: Weg stuks
550 (in cijfers) Weg (in letters)

a. ongesex 1) hoenderkuikens en wel volgens
 b. gesex vrouwelijke 1) hoenderkuikens en wel volgens
mannelijke

onderstaande specificatie:

Ras	<u>WxR</u>	<u>200</u> stuks
Kruising		(cijfers)
Ras	<u>WxR</u>	<u>250</u> stuks
Kruising		(cijfers)
Ras		(cijfers)
Kruising		(cijfers)

H. H. Lansink (handtekening)

¹⁾ Doorhalen wat niet van toepassing is.
Belangrijk Dit afleveringsformulier dient door de pluimveehouder die de kuikens ontvangt zorgvuldig te worden bewaard.

39185 - 5500 - 25 x 2 - B 913

Uit deze formulieren blijkt dat er in 1960 zowel voor klanten als voor het eigen bedrijf werd gebroed. WL staat voor Witte Leghorn en WxR voor WitxRood, een witte (Leghorn-)kip gekruist met een roodbruine haan.

TOT SLOT ...

Na jaren van voortdurende, gestage groei kwam er in 1963 plotsklaps een einde aan de kuikenbroederij aan de Beckumse kant van Boekelo. De vogelpest hield huis in een groot deel van Nederland en leidde bij sommige bedrijven tot sterfte van wel 90% van het pluimveebestand. Zowel de aanvoer van broedeieren als de afname van kuikens stortten geheel in. Voor de broederij betekende het de doodsteek. Na ruim 25 jaar werd het stil in het oude gebouw aan de Beckumerstraat 495: verdwenen waren de schuifgeluiden van laden met eieren, uit was 't met het gezoem van draaiende broedmachines, weggestorven het gepiep van pasgeboren kuikens. In de ruimten waar sinds 1938 naar ruwe schatting in totaal zo'n 600.000 eieren succesvol waren uitgebreed, pikte in april 1963 het laatste kuiken zich een weg naar buiten. Hendrik Lansink maakte dit niet meer mee, hij was al in 1954, op 46-jarige leeftijd, overleden aan een hersentumor. Herman Lansink stierf, 72 jaar oud, in 1976.

HELEMAAL TOT SLOT ...

Wie erg bijgelovig is, ziet in het begin van dit boekje al het einde van het bedrijf aangekondigd, door het verbranden van de eierschalen. In Angelsaksische landen doet namelijk het verhaal de ronde dat op een boerderij waar eierschalen worden verbrand de kippen spoedig geen ei meer zullen leggen.

NASCHRIFT

Dit boekje had niet gemaakt kunnen worden zonder de zeer gewaardeerde inbreng van Gerrit en Bart Lansink, Frans Vosseveld (zoon van Hös-Bernhard), Jan ter Mors (zoon van Heerschen-Gerhard), Gerrit v.d. Glind, Harm Rietbergen, Harry van Ulden en Cees Schelling, Albert Truin en hun collega's van het Pluimveemuseum in Barneveld (www.pluimveemuseum.nl).

Hartelijk dank voor jullie medewerking!

O ja, nog even wat over de neven waar deze korte geschiedschrijving mee begon. De oudste Gerrit (zoon van Herman) woonde tot april 2007 in de Lansink-boerderij. Daarna verhuisde hij naar Hokkerup in Denemarken, waar hij samen met vrouw Ans en zoon Bart een eigen voertuigen- en machinemuseum annex bed & breakfast beheert (www.mekanisk-museum.dk).

De andere neef (zoon van Hendrik) woont nog steeds op zo'n vijf steenworpen afstand van de plek van de voormalige broederij. Hij is tekstschrijver in ruste, maar schrijft over van alles en nog wat, ook over kuikenbroederijen. Uw vragen en opmerkingen zijn welkom: g.lansink@hccnet.nl.